

"พราหมณ์" ผู้มีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนา

พุทธพจน์ที่เกี่ยวกับหน้าที่ที่สงฆ์จะพึงทำให้แก่สังคมมีมาก พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอน
หน้าที่ของสงฆ์ ตั้งแต่ทรงเริ่มประกาศศาสนาที่เรียกว่า "ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริก
ไปเพื่อประโยชน์และความสุขของชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและ
ความสุขแก่ชนทั้งปวงและมนุษย์ทั้งหลาย" ในคานหนาทที่สงฆ์จะพึงปฏิบัติคือสงฆ์ มีข้อบัญญัติ
ในวินัยของสงฆ์ว่าควรรวมกันในวันซึ่งกำหนดเขตสีมา อุโบสถ การปวารณา สังฆกรรม
มีการอุปสมบท การระงับอธิกรณ์และการเคารพกันตามอาวุโส ส่วนความสัมพันธ์ของสงฆ์กับ
คฤหัสถ์ สงฆ์ฝากชีวิตความเป็นอยู่รวมทั้งปัจจัย ๔ ไว้กับคฤหัสถ์ ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีหน้าที่ช่วย
ให้คฤหัสถ์พ้นทุกข์ด้วยเมตตาและกรุณาธรรมดังคำสอนของพระพุทธเจ้าว่า

ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย เป็นผู้มัวอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย บำรุง
เธอทั้งหลายด้วยข้าว บิณฑุพาท เสนาสนะและคิลาณปัจจัยเภสัชบริขาร แมเธอทั้งหลาย ก็
จงเป็นผู้มัวอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งาม
ในท่ามกลาง งามในที่สุด จงประกาศแบบกัรรองชีวิตอันประเสริฐ พร้อมทั้งอรอดพร้อม

สยามรัฐสด เติปฏิทินวินยปิฎก มหาจุลสด ปฐโม ภาค, ๔:๓๙ ข้อ ๓๒.

. . . ตูเมหิ ภิกขเว มุชตา สพพสาเสหิ เย ทิพพา เย จ มานุสา จรต ภิกขเว
จาริกิ พุชฺชนหิตาย พุชฺชนสุขาย โลกานุกมปาย อชฺฐาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानํ ฯ

๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๐ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย
มหาวรรค, หน้า ๘๖ ข้อ ๘๒.

ทั้งปัญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์เชิงแกพรามนต์และคหบดีเหล่านั้นเกิด

นอกจากนี้ ในพระวินัยยังมีบทบัญญัติให้สงฆ์รักษาความสัมพันธ์กับประชาชนให้อยู่ในสภาพที่เหมาะสม ทำการอนุเคราะห์ประชาชนด้วยคุณธรรมหรือประโยชน์สุขแก่ประชาชนอย่างแท้จริง มีไชเพงอาภิสหรือคดุกคดักกับคฤหัสถ์ด้วยการยอมตัวลงรับใช้ในกิจการต่าง ๆ^๒ เมื่อพระพุทธเจ้าเผยแพร่คำสอนของพระองค์ มีพราหมณ์เข้ามาเป็นสมาชิกและช่วยประกาศธรรมประดิษฐานพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน ประวัตินี้พราหมณ์มีรายละเอียดปรากฏในวรรณคดีพุทธศาสนาเป็นเพียงตอน ๆ เท่านั้น และส่วนใหญ่มักมีการกล่าวถึงบุพพกรรมของท่านเหล่านั้นมากกว่าประวัติในปัจจุบัน อนึ่งพราหมณ์ที่บวชในพุทธศาสนาและมีผลงานเป็นหลักฐานยืนยันเท่าที่ผู้วิจัยค้นคว้าได้ดังนี้

๑. บัญจวัคคีย์ ไคแก่ โภณฑัญญะ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะและอัสสชิ
๒. อุปติสสมาณพ
๓. โกลิตมาณพ
๔. ขนฺธิสพร้อมบริวารที่อุรุเวลา
๕. กัจจายนะพราหมณ์
๖. ปิณฑลิพราหมณ์

สยามบรรณสาร เชนิกั สุตตบทปิฎกเก ขุททกนิกายสส อิติวุตตกั, ๒๕:๓๑๔ ข้อ ๒๕๗.

พุกุการา ภิกขเว พราหมณคหปติกา ตุมหากั เป เต ปจฺจุปฺปญฺจिता จีวรปิตทฺพาทเสนาสน-
กิลานปวจยภตฺตรชปรีชชาเรหิ ฯ ตูเมหิ ภิกขเว พุกุการา พราหมณคหปติกาณั ยั เนสั
ชมนั เทเสถ อาทิกจฺยาลัน มรณฺเณจฺยาลัน ปรีโยสานฺเณจฺยาลัน สาธถัน สขยญฺชนัน เภาวปรีปฺพณัน
ปรีสุตฺถัน พรหมจริยัน ปกาเสถ ฯ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑ พระวินัยปิฎก มหาวิภังกั ภาค ๑

เศรษฐกัณฑ์ สังฆาติเสสสิกขาบทที่ ๑๓

สยามบรรณสาร เชนิกั วินยปิฎกเก มหาจคสส ปฐโม ภาค, ๔:๔๑๕-๖. ข้อ ๒๑๔.

อนึ่งผู้วิจัยจะศึกษาประวัติของพรานมดเหล่านี้ในค่านัจฉัยหรือสาเหตุที่เข้ามา
นับถือพุทธศาสนา ผลงานหลังจากนับถือพุทธศาสนา เช่น การแสดงธรรม หัวข้อธรรมที่แสดง
เกี่ยวกับบุคคลหรือสังคมรวมทั้งประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อมต่อบุคคลหรือสังคมเป็นเรื่อง ๆ
ไป

ปัญจวัคคีย์ คือ พระสงฆ์สาวกรุ่นแรก ๕ องค์ ได้แก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ พระวัปปะ
พระภัททิยะ พระมหานามะและพระอัสสชิ ล้วนแต่เป็นพรานมดมาก่อนเข้ามาบวชในพุทธศาสนา
และมีส่วนช่วยในการประกาศพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจนได้สาธุกิจขีมีขื่อเสียดหลาย
คน เช่น พระอัญญาโกณฑัญญะ เป็นอุปัชฌาย์บวชให้ปุลณมันตานีบุตร บุตรของนางมันตานีพรานมด
ญาติของท่าน ต่อมาพระปุลณมันตานีบุตรได้รับยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็นยอดเยี่ยมในธรรม-
กถิก^๑ อุปติสสมาถไพฑิงธรรมที่พระอัสสชิแสดง เกิดความเลื่อมใส ขอตั้งพระเถระเป็น
อาจารย์และชักชวนให้โกติมาณพผู้เป็นสหายพร้อมบริวารมาทูลขออุปสมบทในพระธรรมวินัย
ของพระพุทธองค์ ศึกษาธรรมจนบรรลุพระอรหัตผลในเวลาต่อมา ท่านอุปติสสะและโกติมาณพ
มีส่วนช่วยงานพุทธศาสนาให้เจริญก้าวหน้าในค่านต่าง ๆ ดังที่ผู้วิจัยจะไต่ถวิลถึงในตอนต่อไป

ก. สาเหตุที่ปัญจวัคคีย์เข้ามานับถือพุทธศาสนา มีว่า โณฑัญญพรานมดเป็น
พรานมดหนึ่งในหมู่พรานมดผู้ทำนายพระลักษณะของพระพุทธเจ้าครั้งประสูติใหม่ ว่า พระ-
กุมารจะตรัสเป็นพระพุทธเจ้า เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะออกผนวช จึงออกบวชตามพร้อมด้วย
บุตรพรานมดอีก ๔ คนชื่อภัททิยะ วัปปะ มหานามะและอัสสชิรวมเรียกว่า ปัญจวัคคีย์ ทำหน้า
ที่อุปัชฌาก^๒ ในขณะที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำทุกกรกิริยา^๓ ครั้นพระพุทธองค์ทรงเลิกทรมาน

^๑ สยามบรรณสาร วิทยุ สุตคนศนิฎเเก องคฺชศนิกายสส เอกนิปาโต, ๒๐: ๓๑ขอ ๑๘๖.

.. .ชนมกติกานัน บพิท ปุณโณ มนคานิปุณโโต ฯ

^๒ อุปัชฌาก คือ ผู้บารุง ผู้รับใช้

^๓ ทุกกรกิริยา คือ การทำกิจที่ทำได้ยาก ได้แก่ การทรมานกายด้วยวิธีต่าง ๆ

พระองค์ กลับเสวยอาหารตามปกติและปฏิบัติธรรมเพื่อทำจิตใจสงบ ปัญจวัคคีย์คิดว่า พระองค์ ทรงคลายความเพียรและทรงสิ้นหวังในการตรัสรู้ จึงพากันละทิ้งพระองค์ หนีไปอยู่ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ครั้นเมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ทรงเสด็จไปเทศนาพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร^๑ และอนัตตลักขณสูตร^๒ จนปัญจวัคคีย์บรรลุนิพพาน

ข. ผลงานของปัญจวัคคีย์ภายหลังนับถือพุทธศาสนา เมื่อปัญจวัคคีย์เป็นภิกษุและรับพุทธปฏิบัติแล้ว^๓ ต่างแยกย้ายกันเที่ยวจาริกสอนธรรมในต่างถิ่น พระอัญญาโกณฑัญญะอยู่เป็นปฐมสาวกและได้รับยกย่อง เป็นเยี่ยมแห่งภิกษุผู้รู้รัตตัญญู เพราะเห็นและได้ยินได้ฟังมาก ท่านเป็นอุปัชฌาย์ให้ปุลณมันตานีบุตร บุตรของนางมันตานีบุตร ส่วนพระอัสสชิแสดงธรรมแก่อุปติสสมาถพ วาธรรมทั้งปวงในพุทธศาสนาเกิดเพราะเหตุและสงบระงับไปเพราะเหตุกับก่อน^๔ อุปติสสะได้ดวงตาเห็นธรรมว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดเป็นธรรมคา สิ่งนั้นทั้งหมด

^๑ สยามรณฺดรสส เทปิฏกั วินยปิฎเก มหาวจฺจสส ปฐโม ภาโก, ๔: ๑๗ ข้อ ๑๓.

^๒ สยามรณฺดรสส เทปิฏกั สุตตนคปิฎเก สัมมุตตนิกายสส มหาวจฺจวโจ, ๑๘: ๕๒-

๕๔๐ ข้อ ๑๖๖๔-๑๖๘๗.

^๓ สยามรณฺดรสส เทปิฏกั วินยปิฎเก มหาวจฺจสส ปฐโม ภาโก, ๔: ๒๔ ข้อ ๒๐.

๔ สยามรณฺดรสส เทปิฏกั สัมมุตตนิกายสส ขมวจฺจวโจ, ๑๗: ๗๑-๗๓.

^๕ สยามรณฺดรสส เทปิฏกั วินยปิฎเก มหาวจฺจสส ปฐโม ภาโก, ๔: ๓๔ ข้อ ๓๒

๕ สยามรณฺดรสส เทปิฏกั สุตตนคปิฎเก องคุตตนิกายสส เอกนิปาโต, ๒๐: ๓๑ ข้อ ๑๔๖.

เอตทลลัคคิ ภิกขเว มม สาวกานิ ภิกขุณิ รตตญฺญนิ ยทิทิ อญฺญาโกณฑญฺโญ ฯ

^๕ สยามรณฺดรสส เทปิฏกั วินยปิฎเก มหาวจฺจสส ปฐโม ภาโก, ๔: ๗๔ ข้อ ๖๕.

อลโข อายสมมา อสสชิ สาริปุจฺจสส ปริพพาชกสส อิมิ สมนปริยายิ อภาสิ

เย สมนมา เหตุปภาวา

เตสสิ เหตุํ ทถาคโต

เตสญฺจ โย นิโรโธ จ

เอวํวาที มหาสมโณติ ฯ

ต้องมีความคับไปเป็นธรรมดา^๑ ขอถือพระเถระเป็นอาจารย์และชนนโกลิตสหายพร้อมบริวาร
ขอบาทและศึกษาพระวินัยจนบรรลุพระอรหัตผล

ค. ประโยชน์ที่ได้จากผลงานประกาศธรรมของปัญจวัคคีย์ การเผยแพร่ธรรมของ
ปัญจวัคคีย์ ทำให้สงฆ์สาวกในพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นพอที่พระพุทธเจ้าส่งออกไปประกาศ
ศาสนาในที่ต่าง ๆ ไกลกว้างขวางกว่าแต่ก่อน การบวชกุลบุตรในพุทธศาสนาระยะแรก ๆ
ของการประกาศศาสนา ต้องได้รับความเห็นชอบจากพระพุทธเจ้าด้วยการกล่าวพระวาจา
ว่า "มาเถิดภิกษุ เรากล่าวธรรมอันดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำทุกข์ให้หมดไป"
ต่อมาการบวชแบบนี้เรียกว่า เอหิภิกขุอุปสัมปทา^๒ และเรียกผู้ได้รับพระพุทธานุญาตเป็นภิกษุ
ด้วยพระวาจาเช่นนั้นว่า เอหิภิกขุ

อุปลิสสมาณพ เป็นบุตรพราหมณ์นำบ้านชื่ออุปลิสสะหรือวังกันตะกันนางพราหมณี ชื่อสารี
จึงมีชื่อตามบิดาว่า อุปลิสสะ ภายหลังเข้ามาบวชในพุทธศาสนาแล้วได้นามใหม่ว่า พระสารี-
บุตร พระสารีบุตรได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า เป็นยอดแห่งภิกษุสาวกผู้มีปัญญา^๓สามารถ
แสดงพระธรรมจักรและจตุราริยสังโกลีกว้างขวางพิสดารแมนด้วยพระพุทธเจ้า

^๑ สยามบรรณสาร ตีพิมพ์ วินยปิฎก มหาจตุตส ปฐม ภาค, ๘:๗๔ ข้อ ๒๖.
อลไซ สารีปุตตส ปริพาชกส อิม ชนมปริยายํ สุตฺวา วิรชํ วิตถมตฺ ชนมจจฺญุ
อุทฺปาที ยงฺกิญฺจึ ยถิ ทาวเทว ปจฺจชฺยถา ปทฺมโสภํ
อหฺมฺมํ อพภสฺสึ พุทฺเถหิ กปฺปนฺนุเตหิตี ฯ

^๒ เรื่องเดียวกัน, ๒๓ ข้อ ๔.
...เอหิ ภิกขุติ ภควา สุวาทฺชาโต ชนมโม จร พฺรหมจริยํ สมนฺมา พุทฺชสส
อนฺตกริยาयाติ ฯ

^๓ สยามบรรณสาร ตีพิมพ์ สุตตนปิฎก องคตฺตนิภายสส เอกนิปาโต, ๒๐:๓๑ ข้อ ๑๔๖.
...มหาปัญญาณํ ยถิทํ สารีปุตฺโต ฯ

ภิกษุผู้มีศีล^๑ และแสดงทางแห่งปฏิสัมภิทา^๒ ที่ควรให้แกภิกษุทั้งหลายพิจารณาและนำไปปฏิบัติ กล่าวคือ ผู้เป็นภิกษุต้องเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล มีสติยินดีเฉพาะกรรมฐานและปัจจัยที่หาได้ ไม่คิดในรสอาหารและปัจจัยอื่น ๆ หมั่นพิจารณาในสุขและทุกข์เพื่อหาทางหลุดพ้น บำเพ็ญแต่สัมมาปฏิบัติ พากเพียรเป็นเนืองนิตย์ พิจารณาด้วยปัญญาอันสูงมฉลาด จนสิ้นความยึดถือไม่ยินดีในกิเลสทั้งปวง

นอกจากนี้เกอฏลคฤหัสถ์และบรรพชิตแล้ว พระสารีบุตรสามารถชี้แจงขยายเนื้อความธรรมบรรยายที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้โดยย่อให้พิสดารออกไป เช่น เสวิตัพพา-เสวิตัพพสูตร เป็นสูตรที่พระบรมศาสดาทรงแสดงแกภิกษุทั้งหลายเกี่ยวกับสิ่งที่ควรเสพ และสิ่งที่ไม่ควรเสพทางกาย วาจาและใจ อันทำให้เกิดกุศลธรรมและอกุศลธรรม พระสารีบุตรขยายความว่า ความประพฤติทางกาย คือ การฆ่าสัตว์ การเป็นคนเห็นมโหฬาร การเป็นขโมย การชอบประพฤตินิโคในกาม อกุศลธรรมย่อมเจริญขึ้น แต่กุศลธรรมเสื่อมลง แต่ลาประพฤติทางกายด้วยการละเว้นจากการฆ่าสัตว์ การไม่คิดเป็นขโมยและการละเว้นจากการประพฤตินิโคในกามเป็นต้น อกุศลธรรมเสื่อมลง กุศลธรรมกลับเจริญขึ้น ภิกษุทั้งหลายได้ฟังธรรมบรรยายที่พระสารีบุตรขยายเนื้อความให้พิสดารออกไป ทำให้เกิดความเข้าใจธรรมที่พระศาสดาทรงตรัสไว้โดยย่อว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวความประพฤติทางกายโดยส่วนสอง คือที่ควรเสพอย่างหนึ่ง ที่ไม่ควรเสพอย่างหนึ่ง ทั้ง ๒ อย่างนั้น แต่ละอย่างเป็นความประพฤติทางกายด้วยกัน ผู้ใดก็ตามไม่ว่า กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ หรือคฤหัสถ์ จุนกระทั้งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย รุอรุรถแห่งธรรมบรรยายที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้โดยย่อไปอย่างพิสดารดังที่พระสารีบุตรกล่าว ผู้นั้นนับไควว่า เป็นผู้ได้รับความสุขและประโยชน์เกอฏลคฤหัสถ์^๓

^๑พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๒ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต, หน้า ๒๐๑-๒๐๓.

^๒พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๓๑ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามัคค, หน้า ๓๖๖-๓๗๗.

^๓พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๔ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุपरินิโณตสค, หน้า ๑๒๓-๑๔๕.

ผลงานแสดงธรรมบรรยายของท่านสามารถพบในสูตรอื่น ๆ อีก เช่น ปฏิสัมภิทาทกกา
พระสารีบุตรแสดงทางแห่งปฏิสัมภิทา^๑ และสารีบุตรสูตรที่ ๒ พระเถระทูลตอบพระสมณโคตม
ที่ทรงตรัสถามโศคาปคตียังคะ คือองค์แห่งธรรมเครื่องบรรลุนิพพาน^๒

พระสารีบุตรได้สอนอนาถปิณฑิกคหบดีไม่ให้ยึดมั่นในธรรมทั้งหลาย คือ อายชนะ
ภายใน ไค้แก่ จักขุ โสถ ฆานะ ชิวหา กายและมโน อายชนะภายนอก ไค้แก่ รูป เสียง
กลิ่น รส โผฏัพพะและธรรมารมณฺ์ ธาตุทั้ง ๔ ไค้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ ชั้นธ ๕
ไค้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขารและวิญญาณ อรูปฌาน ๔ ไค้แก่ อากาสนัญจายตนฌาน
วิญญาณัญจายตนฌาน อากิญจัญญายตนฌานและเนวสัญญานาสัญญายตนฌาน โลกนี้และโลดหน้า
เป็นต้น^๓ ธรรมทั้งหลายที่กล่าวมาแล้วเป็นธรรมที่นำความทุกข์มาให้ ถ้าเราไปยึดมั่นใน
ธรรมเหล่านั้น เช่น เราเกิดความรู้สึกยินดีหรือไม่ยินดีในรูปที่เราเห็นด้วยตา ทำให้เรา
ได้รับทุกข์และความสุข แต่ถาเราไม่ยึดมั่นในธรรมทั้งหลายมีอายตนะภายในเป็นต้น ความทุกข์
จะไม่เกิดกับเรา อนาถปิณฑิกคหบดีทำตามที่พระเถระสอน เมื่อตายไปไค้ไปเกิดในสวรรค์
ชั้นดุสิต อีกคราวหนึ่งพระสารีบุตรแสดงพรหมวิหาร ๔ แก่ชนัญชานิปราหมณฺ์ผู้มีใจน้อมไปใน
พรหมโลก^๔ อันว่าพรหมวิหาร ๔ คือ ธรรมของท่านผู้ใหญ่หรือของพรหมมี ๔ อย่าง ไค้แก่

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๓๑ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
ปฏิสัมภิทามัคค, หน้า ๓๖๖-๓๗๗.

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๕ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
มหาวารวรรค, หน้า ๓๕๒.

^๓ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๔ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
อุ.วิภัตตาสก, หน้า ๓๕๖-๔๐๒.

^๔ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๓ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มัชฌิมปิณฑาสก, หน้า ๕๐๓-๕๒๑.

เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เป็นผู้สุข กรุณา คือ ความสงสารคิดช่วยเหลือให้พ้นทุกข์ มุทิตา คือ ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีและอุเบกขา คือ การวางเฉย ไม่ค้ำใจ ไม่เสียใจ เมื่อผู้อื่นถึงความวิบัติ บุคคลผู้เจริญพรหมวิหาร ๔ แ่ไปตลอดโลก เพื่อประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงในทุกสถาน เมื่อตายไปจะได้บังเกิดในพรหมโลก ชนัญชานิพราหมณ์พึงธรรมของพระสารีบุตร ปฏิบัติตนด้วยพรหมวิหาร ๔ ได้บังเกิดในพรหมโลกเมื่อตายไป

ค. ประโยชน์ที่เกิดจากการประกาศธรรมคำสอนของพระสารีบุตร พระสารีบุตร เป็นพระอัครสาวกฝ่ายขวาเนื่องจากได้รับมอบพระพุทธรูปให้ไปประกาศศาสนาในทิศทักษิณ (ทิศใต้) ภิกษุสงฆ์สาวกพากันปฏิบัติและประพฤติตามธรรมที่พระสารีบุตรแสดง พระสารีบุตร เป็นหัวหน้าในการบริหารคณะสงฆ์ ทำให้สงฆ์มีระเบียบและก้าวหน้าตามความปรารถนา พระพุทธเจ้าจึงตรัสยกย่องพระสารีบุตรว่า เป็นเลิศกว่าภิกษุสาวกในทางปัญญา และเป็นภิกษุผู้ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ คือ เป็นผู้รู้อรรถ รู้จักเหตุ รู้จักประมาณ รู้จักกาลและ รู้จักบริษัต์ สามารถสอนธรรมจักรที่พระพุทธองค์เคยแสดงแล้วได้เหมือน แม่แต่สมณะ พราหมณ์ เทวดา มาร พรหมหรือใคร ๆ ในโลกก็คัดค้านไม่ได้ นอกจากนั้นพระสารีบุตร ยังเป็นผู้มีความกตัญญูทักเตือนอาจารย์ จะเห็นได้จากการที่พระสารีบุตรจะน้อมนมัสการไปทางทิศที่พระอัสสชิพำนักอยู่และนอนหันศรีษะไปทางทิศนั้นด้วย นอกจากนี้ เมื่อพระสารีบุตร ได้ทราบว่ ราชพราหมณ์เศรษฐีโศกเสียใจจนผ่ายผอม เพราะไม่มีผู้ได้รับอุปสมบทให้ พระสารีบุตรจึงรับอุปสมบทให้เพราะมีความกตัญญูที่ราชพราหมณ์เคยให้อาจารย์ทัพพีหนึ่ง แกทาน พระสมณีนครดำรงชีพเป็นอัครสาวกอยู่ ๔๕ ปี เป็นโรคภัยชัณฐิกาพาธ^๒ขณะเยี่ยมบ้าน

เยี่ยมบ้าน

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๒ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
ปัญจกนิบาต, หน้า ๑๕๑-๒.

^๒โรคภัยชัณฐิกาพาธ คือ โรคทองร่วง โรคบิด โรคลงโลหิต

เดิมของท่านและได้เทศนาโปรดมารดาของท่านให้ตั้งอยู่ในโศกปฏิบัติผล ท่านนิพพานในเดือน
กัตติกะ^๑ภายในห้องที่ท่านเกิด ณ ตำบลบานาลกะหรือนาดันทา ไนทางจากกรุงราชคฤห์
พระจุนทะนองชายของท่านเป็นผู้จัดการฅาปนกิจศพและเก็บอัฐิของท่านไปถวายพระพุทธเจ้า
พระพุทธองค์ทรงกอบเจดีย์บรรจุไว้ ณ วัดเชตวันใกล้กรุงสาวัตถี

โกสิตมาณพ เป็นบุตรพรหมณ์นายบ้านตระกูลโมคคัลลณะกับนางโมคคัลลีย์ เมื่อโกสิตมาณพ
อุปสมบทพร้อมอุปัชฌาย์และปฏิบัติธรรมตามพุทโธวาท จนสามารถสำเร็จพระอรหัตผลใน
วันที่ ๘ นับแต่อุปสมบท ใค่นามใหม่ว่า พระโมคคัลลณะ พระโมคคัลลณะได้รับยกย่องจาก
พระศาสดาว่า เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในค่านิยม^๒ กล่าวคือ ท่านสามารถชักจูงผู้ไม่มี
ศรัทธา ให้มีศรัทธา ผู้มีศรัทธาอยู่แล้ว ให้เจริญยิ่งกว่าศรัทธาเป็นต้น เพราะเหตุที่ท่านเป็น
ผู้มีฤทธิ์ สามารถชักนำมหาชนให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พวกเคียรดีย์พากันอิจฉา จึงจ้าง
ให้คนลอบฆาตท่านเสีย พระโมคคัลลณะนิพพานที่ตำบลกาฬลิดาแขวงมคธสิ้นเดือน ๑๒ พระ
พุทธเจ้าเสด็จไปกระทำฅาปนกิจศพและให้เก็บอัฐิของท่านมาก่อเป็นเจดีย์ไว้ที่ใกล้ชุมประทุ
วัดเวฬุวนาราม

ก. สาเหตุที่โกสิตมาณพเข้ามานับถือพุทธศาสนา โกสิตมาณพได้ฟังธรรมของพระ
อัสสชิที่อุปติสสมาณพนำมาเล่าให้ฟัง ก็ เข้าใจพระธรรม อุปสมบทในศาสนาของพระพุทธเจ้า
แต่ไม่บรรลุนิพพานเลย เพราะเหตุที่ถึงวางนอนเสียที่บ้านกล่าวลุ่มตาคาม แขวงมคธ

^๑ เดือนกัตติกะ เทียบเดือนไทย คือเดือน ๑๒ เดือนที่มีพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์
กัตติกา

^๒ สยามรัฐสด เชนิกั สุตตบพิณเก องคตตบิกายสด เอกนิปาโต, ๒๐:๓๑
ขอ ๑๘๖.

พระพุทธเจ้าเสด็จไปเทศนาโปรดโดยแสดงอุบายแก้ง่วงด้วยวิธี ๘ อย่าง และตรัสสอนให้
สำเหนียกในใจว่า จะไม่ถ่อตัวเมื่อเข้าสู่สกุล ไม่พูดคำที่ถ่อเป็นเหตุของการทะเลาะวิวาทกัน
สรรเสริญเสนาสนะที่สงบเงียบโดยไม่คลุกคลีกับหมู่คณะทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ไม่ถ่อมมัน แต่
กำหนดวัตรธรรมทั้งปวงด้วยปัญญา พระโมกข์สถาณะปฏิบัติตามพระพุทธโฆสาวาท สำเร็จอรหัตผลใน
วันนั้น

ข. ผลงานภายหลังจากนับถือพุทธศาสนา ภิกษุทั้งหลายปวารณาไว้ว่า ขอท่านจงว่า
กล่าวหาพเจ้า เพราะข้าพเจ้าเป็นผู้ควรวากกล่าวใด แต่ภิกษุบางรูปประกอบด้วยธรรมที่ทำให้
เป็นคนวากยาก ๑๖ ประการ ขณะเดียวกันภิกษุบางรูปเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นผู้ว่า

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๓ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
สัตตนิบาต, หน้า ๘๒-๘๔.

พระพุทธเจ้าทรงแสดงอุบายสำหรับระงับความง่วง ๘ วิธีดังนี้ คือ

๑. มีสติ (ความจำใจหมายรู้) ใดๆ ความง่วงนั้นครอบงำ ฟังทำไว้ในใจ
ซึ่งสติญาณนั้นให้มาก
๒. ควรพิจารณาไตร่ตรองธรรมที่ใด เรียบนาคด้วยใจของตน
๓. ควรสาธยายธรรมที่ตนใดฟังได้ เรียบนาคโดยพิสดาร
๔. ควรยอนหูทั้งสองข้าง และดูบตัวด้วยฝ่ามือ
๕. ควรลุกขึ้นยืน แล้วดูบนันตาคาด้วยน้ำ เหลือยวูทิตทั้งหลาย แขนงดูความนิกมัยครฤกษ์
๖. ควรทำในใจถึงอาโลกสัญญา คือ ความสำคัญในแสงสว่าง ทั้งความสำคัญว่า
กลางวันไว้ในใจ ให้เหมือนกันทั้งกลางวันกลางคืน
๗. ควรอธิษฐานจงกรม กำหนดหมายเดินกลับไปกลับมา ส้ารวมอินทรีย์
๘. ควรสำเร็จสี่ทไสยา คือนอนตะแคงข้างขวา ขอนเท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ
ทำความเข้าใจว่า จะลุกไว้ในใจเมื่อใด พอดันขึ้นรีบลุกขึ้น

งาย ๑๖ ประการ^๑ กล่าวคือ ไม่มีความปรารถนาลามกเป็นต้น เพื่อนพรหมจรรย์ว่ากล่าว
สั่งสอนได้ พระโมคคัลลานะทราบเรื่อง จึงสอนภิกษุเหล่านั้นให้พิจารณาธรรมในตน เมื่อภิกษุ
พิจารณาธรรมก็เห็นอกุศลธรรมทั้งหลายตลอดกาล

พระโมคคัลลานะมีความสามารถในการสั่งสอนธรรมด้วยวิธีปุจฉาวิสัชนา เช่น
ท่านสอนเรื่อง เหตุและปัจจัยที่ทำให้มัลลติคเรียกบุคคล ๔ จำพวกที่ปรากฏในโลกว่า เป็นบุรุษ
ผู้เลวทรามบ้าง เป็นบุรุษผู้ประเสริฐบ้าง ใจความว่า บุคคลบางคนไม่รู้ว่าเป็นกิเลสจึงไม่
รู้จักปรารถนาความเพียร เพื่อละกิเลส ขณะเดียวกันบุคคลบางคนไม่รู้ว่าเป็นปราศจากกิเลส
ราคะ โทสะและโมหะ จึงใจชื่อว่า เป็นบุรุษผู้เลวทราม ส่วนบุคคลอีกพวกหนึ่งรู้ตนว่ามี
กิเลสบ้าง รู้ว่าตนไม่มีกิเลสบ้าง แต่ก็พยายามละกิเลสมีให้ราคะ โทสะ โมหะครอบงำจิตใจ
จึงชื่อว่า เป็นบุรุษผู้ประเสริฐ^๒ นอกจากนี้พระโมคคัลลานะยังเป็นที่ยอมรับว่า มีฤทธิ์สามารถ
เนรมิตคนไปสู่สวรรค์เพื่อโปรกสัตว์ในทิศทั้งปวง และไต่ถามทุกข์สุขและผลกรรมของผู้ที่อยู่
ณ ที่นั้นท่านทราบว่า นางสุทินนาเทพธิดา เมื่อครั้งที่ เป็นอุมาลิกาในเมืองราชคฤห์ นาง เป็น
ผู้ถึงพร้อมด้วยศีลและศรัทธาในสมณโคตม เมื่อตายไปแล้วจึง เกิดเป็นเทพธิดาผู้มีวรรณะงาม

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๒ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มุลปัดฉาสก, หน้า ๑๕๑-๑๖๓. ความว่า

ภิกษุบางพวกประกอบด้วยธรรมที่ทำให้เป็นคนว่ายาก ๑๖ ประการ กล่าวคือ มี
ความปรารถนาลามก ยกตนข่มผู้อื่น มีความโกรธครอบงำ ถูกโกรธ ระแวง พுகจา
คุณเจียว โทแถมใจทก รุกรานปรักปรำใจทก พุกถูกลบเกลื่อน ไม่พอใจตอปปใน
ความประพฤติกุศลหตุติเสมอ ริษยา ตระหนี่ โออวด เจามายา กระคาง กุหนิมินผู้นและ
คู่อรินี้ถือแต่ความเห็นของตน ทำให้เพื่อนพรหมจรรย์ไม่คึกคักเหื่อนหรือไ้วางใจ
ส่วนภิกษุบางรูปประกอบด้วยธรรมที่ว่างาย ๑๖ ประการ กล่าวคือ ไม่มีความปรารถนา
ลามกเป็นต้น.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖-๔๘.

โมกคัลลანะผู้เจริญอิทธิบาท ๔ อยู่เสมอมิได้ขาด จึงสามารถแสดงฤทธิ์ไต่หลายอย่าง ใช้
อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลก ภูเข้แจ้และละกิลเลสทั้งหลายไต่ควยปัญญา^๑ควยเหตุนี้ พระ-
พุทธเจ้ามักใช้พระโมกคัลลานะไปทรมานเวไนยสัตว์ที่ร้ายให้สิ้นพยศก่อน จึงจะเสด็จไปสั่งสอน
ทีหลัง ดังเช่นคราวที่ภิกษุทั้งหลายพักในปราสาทของมิกคารมารคา เกิดฟุ้งซ่าน อวดตัว ปากกล้า
ไม่มีสติสัมปชัญญะ คิดจะสึก พระศาสดาให้พระโมกคัลลานะแสดงอิทธิบาทสังขารให้ปราสาท
สิ้นสะเทือนควยนี้วเท่า ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น เกิดสลใจ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงอิทธิบาท ๔
ที่ทำให้พระโมกคัลลานะมีฤทธิ์อำนาจมาก^๒

ค. ประโยชน์ที่ไต่จากการรับนับถือพุทธศาสนาของพระโมกคัลลานะ พระพุทธเจ้า
ไว้วางใจในการดูแลคณะสงฆ์และการแสดงธรรมของพระโมกคัลลานะถึงกับครัสแก่ภิกษุทั้งหลาย
ให้สนทนาธรรมจากพระสารีบุตรผู้เป็นเสมียนผู้ให้กำเนิดและพระโมกคัลลานะผู้เปรียบเหมือน
แมนมูบ่ารุงเลี้ยงดูทารกที่เกิดแล้ว^๓ กล่าวคือ พระสารีบุตรแนะนำโสคาปัตติผล พระโมก-
คัลลานะยอมแนะนำในผลที่สูงขึ้นไปอีก^๔ แม้แต่พระโมกคัลลานะเองก็กล่าวยกย่องความเป็นผู้
ฉลาดของท่านในการอบรมสั่งสอนเทวดาและมนุษย์ให้เชื่อกรรมและผลของกรรมดังความว่า
"เราเป็นผู้ฉลาดในวิธีแสดงฤทธิ์ต่าง ๆ เป็นผู้ถึงความชำนาญในฤทธิ์เนรมิตอัศภาพ ชั่วขณะ

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๕ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
มหาวารวรรค, หน้า ๓๒๒-๔.

^๒ เรื่องเดียวกัน.

^๓ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๔ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
อุपरินิคาสะ, หน้า ๕๕๑-๖.

^๔ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๒ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มูลนิคาสะ, หน้า ๓๖-๔๘.

เกี่ยวไ้ตั้งแสนโกฏิ เราชื่อว่า โมคคัลลานะโคจร เป็นผู้นำในสมาธิและวิชาถึงที่สุดแห่งบารมี เป็นปราชญ์ในศาสนาของพระพุทธเจ้า"^๑

กวยเหตุที่ท่านปรามมารที่มาคุกคามเบียดเบียนพระศิษสเถระที่ป่าเกสกพาวัน^๒และคุกคามท่านให้ไ้ทุกข์เวทนา โดยแสดงบุพพกรรมของท่านครั้งที่เกิดเป็นทูลีมาร เบียดเบียนพระสัมมาสัมพุทธเจ้ากฤษณะและพระสาวกนามว่า วิฐุระ ทูลีมารตายไปสู่นรกที่มีเหล็กแหลมร้อนแดงคอยแทงให้เกิดทุกข์เวทนา^๓แต่คนพาลรีบเข้าไปหาไฟอันลุกโพลง ให้ไหม้ตนเอง^๔

ผลงานและความสามารถของพระโมคคัลลานะที่กล่าวมาแล้ว พอเป็นหลักฐานยืนยันเกียรติคุณของท่านผู้เลืกกว่าภิกษุทั้งหลายในทางฤทธิ์ซึ่งสามารถทำกิจที่ประสงค์ให้สำเร็จไ้กวยเหตุนั้นพระพุทธเจ้าทรงอาลัยพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร เมื่อท่านทั้งสองนิพพานดังความว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย กัมมัตถของเรานี้ปรากฏเหมือนวางเปลา เมื่อสารีบุตรและโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน สารีบุตรและโมคคัลลานะอยู่ในทิศใด ทิศนั้นของเรายอมไม่วาง

^๑ สยามบรรณสาร เชนิก สุตตมปิฎก ขุททกนิกายสส เถรคาถา, ๒๖:๔๒๙-๔๓๐.

สมาธิวิชาว่าสี ปารมี คโค โมคคัลลานโคจรโค อสิทสส สาสเน
สิโร สมุจฉินธิ สมานิตินทริโย นาโค ยถา ปุคิลคว พนชนั ๑

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เลม ๒๖ พระสุคคณปิฎก ขุททกนิกาย
เถรคาถา, หน้า ๔๒๔-๔๒๕.

^๓ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เลม ๑๒ พระสุคคณปิฎก มัชฉิมนิกาย
มูลปัดถาสก, หน้า ๖๕๒-๖๕๕.

^๔ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เลม ๒๖ พระสุคคณปิฎก ขุททกนิกาย
เถรคาถา, หน้า ๔๒๙.

เปล่า ความหวงใยยอมไม่มีในทีศนั้น ๆ"

ชฎิลพร้อมบริวารที่อุรุเวลา เมื่อพระพุทธเจ้าทรงส่งสาวกให้แยกย้ายไปประกาศศาสนาใน
ทิศานุทิศแล้ว พระองค์ทรงพิจารณาว่า พระองค์ควรที่จะไปประดิษฐานพุทธศาสนาในแคว้น
มคธ เพื่อชวนอุรุเวลกัสสปซึ่ง เกิดในสกุลพรหมณ์กัสสปโคตร พร้อมนทีกัสสปและคยากัสสปน้อง
ชายซึ่ง เป็นที่นับถือของมหาชนในแคว้นมคธให้มาเลื่อมใสพุทธศาสนา เพื่อช่วยปลุกศรัทธาให้
ชาวมคธทั้งหลาย

ก. สาเหตุที่ชฎิลสามพี่น้องพร้อมบริวารรับนับถือพุทธศาสนา เมื่อเห็นว่า พระพุทธ-
เจ้ามีเป็นอันตรายจากการ เขามาอาศัยที่โรงบูชาเพลิงที่มีนาครายและมีอภินิหารอื่น ๆ อุรุเวล-
กัสสปเกิดความคิดว่า ลัทธิของคณนั้นหาไม่แก่นสารไม่ จึงลอบบริวารเหล่าชฎิลลงในแม่น้ำและ
ทูลขออุปสมบท พระศาสดาประทานอุปสมบทให้เป็นภิกษุทั้งมวลรวมทั้งนทีกัสสปและคยากัสสป
พร้อมบริวาร ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบเหล่าชฎิลให้ตั้งลัทธิเดิมของพวกคณแล้ว ทรง
เทศนาอาทิตยปริยายสูตร^๒ที่ตำบลสี่สะใกล้แม่น้ำคยา ความว่า สิ่งทั้งปวง คือ อายชนะ-
ภายใน ๖ และอายชนะภายนอก ๖ เป็นของร้อน เพราะถูกไฟคือ รากะ โทสะ โมหะ
ความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศก รำไรรำพัน เจ็บกาย เสียใจ คับใจ ไฟแห่งทุกข์
เหล่านี้มาเผาให้ร้อน ทุกคนได้ฟังได้เห็นแล้ว เกิดความเบื่อหน่ายในสิ่งทั้งปวง ปราศจาก
ความกำหนัดรักใคร่ จิตพ้นความถ้อยมั่นในอาสวะทั้งมวล บรรลุพระอรหัตผลเป็นพระชีนาสพ

สยามมรรณฺสส เภปิฏกั สุตตณคปิฏเก สัมมุตตณิกายสฺส มหาวารวตฺโต, ๑๘:๒๑๘ ข้อ ๔๑.
อปี โข นยายํ ภิตฺทเว ปริสา สุตฺตญา วีย ขายติ อปรีนัพพตเตสฺส สารีปุตฺตโมคคจฺฉานเนสุ ฯ
อสูตฺตญา เม สา ภิตฺทเว ทิสสา โหติ อนเปอชา ตสฺสํ ทิสายํ โหติ ยสฺสํ ทิสายํ สารีปุต-
ตโมคคจฺฉานา วิหรนฺติ ฯ

^๒ สยามมรรณฺสส เภปิฏกั วินยปิฏเก มหาวตฺโต ปจฺจโม ภาโก, ๔:๖๒-๖๔ ข้อ ๕๕.

สยามมรรณฺสส เภปิฏกั สุตตณคปิฏเก สัมมุตตณิกายสฺส สหાયทวารวตฺโต, ๑๘:๑๙-๓๑

๑๐๐๓ องค์ อาทิตยปริยายสูตร คือสภาพธรรมอันเป็นของร้อนที่พระพุทธเจ้าคร่ำครึให้เหมาะจะ
แกมรูปพรยาของขมิ้นเหลืองอ่อนซึ่งอบรมมาในการบูชาเพลิง

ข. ผลงาหลังจากรับนับถือพุทธศาสนา คราวที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปโปรด
พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดินนครพอมราชบริษัท ณ สวนลุมพินีวัน กรุงราชคฤห์ พระองค์
ทรงเห็นวาระบริษัทยังไม้อ่อนน้อมเรียบร้อยกว่าที่จะรับพระธรรมเทศนา จึงตรัสถามพระ
อูรุเวลกัสสปเนื่องด้วยลัทธิ ท่านอูรุเวลกัสสปกราบทูลความไม่มีแก่นสารแห่งลัทธิเกาว่า
ยัญทั้งหลายกล่าวสรรเสริญผล คือ รูป รส เสียง เป็นอารมณ์ที่สัตว์ปรารถนามีรูปเป็นกัน
สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีมลทิน เครื่องเศร้าหมอง เพราะตกอยู่ในกิเลส บัดนี้ท่านพบธรรมอันไม่มี
กิเลส ไม่ติดอยู่ในในกามภพ จึงไม่ยินดีในการเข่นสรวงและการบูชาเพลิงต่อไป พระอูรุเวล
กัสสปกราบทูลอย่างนี้แล้ว กระทำอัญชลี ชมกระษัตริย์ลงที่พระบาทพระศาสดา ทูลประกาศต่อหน้า
มหาชนว่า พระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดาผู้สอนพระอูรุเวลกัสสป พระอูรุเวลกัสสปเป็นสาวก
ผู้ฟังคำสอนของพระพุทธองค์ ดังนี้ ๒ ครั้ง การประกาศความไม่มีแก่นสารในลัทธิเกาของ
ท่าน ทำให้ราชบริษัทน้อมจิต เพื่อคอยสดับพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าด้วยอนุพิศกตา^๒
และจตุราริยสัง

ก. ประโยชน์ที่ได้จากการนับถือพุทธศาสนา การประกาศธรรมประดิษฐานพุทธ
ศาสนาของพระพุทธเจ้าในแคว้นมคธเป็นไปสมดังพระราชประสงค์ กล่าวคือ เมื่อพระอูรุเวล
กัสสปประกาศความไม่มีแก่นสารสาระในลัทธิเกาของท่านและประกาศนับถือเลื่อมใสใน

^๑ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส อนุพุทธประวัติ. (กรุงเทพฯ:
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๗), หน้า ๒๐-๒๑.

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๔ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
อุปริปัตตนาสก, หน้า ๒๗-๓๓.

พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ทำให้ราชบริษัทน้อมใจฟังธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า
ที่ว่าด้วยอนุพุทฺธิกาและอริยสัจ ๔ พระเจ้าพิมพิสารพร้อมราชบริษัท ๑๑ ส่วนโคกวงตาเห็น
ธรรม อีกหนึ่งส่วนตั้งอยู่ภายในสรวงคมนั้น ต่อมาพระเจ้าพิมพิสารถวายพระราชอุทยานเวฬุวัน
ให้แก่อภิกษุสงฆ์มีพระบรมศาสดาเป็นประธานและนับเป็นพระอารามแห่งแรกในพุทธศาสนา
พระพุทธองค์ทรงยกย่องพระอรุโฆสว่า เป็นเลิศกว่าภิกษุสงฆ์สาวกทั้งหลายผู้มีบิรวาร
มาก

กัจจายนพราหมณ์ เป็นบุตรพราหมณ์ปุโรหิตกัจจายนโคตรหรือกัจจายนโคตร เดิมชื่อกัจจายนะ
ได้ศึกษาไตรเพท ต่อมาบิดาถึงแก่กรรม จึงได้เป็นปุโรหิตแทนในรัชสมัยพระเจ้าจันทิขโศติ^๒
ต่อมาภายหลังท่านได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้า บรรลุอรหัตผล พระพุทธองค์ทรงอนุญาต
ให้ช่วยด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาพร้อมทั้งบิรวาร ๔ คน ท่านได้นำใหม่ว่า พระมหากัจจายนะ
พระมหากัจจายนะได้รับความไว้วางใจจากพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศธรรมแทนพระองค์
ในกรุงอุชเชนี ผลงานในการแสดงธรรมของท่านมีมากมาย เพราะท่านมีปัญญาลาดแตกฉาน
ในพระธรรมทั้งค่านปฏิบัติและปริยัติ สามารถแสดงธรรมด้วยปฏิภาณอันเลิศ ทำให้บรรพชิต
และฆราวาสเลื่อมใส แม้แต่พราหมณ์ซึ่งเป็นปฏิปักษ์ต่อพุทธศาสนา ท่านก็สามารถแสดงธรรม
ให้เลื่อมใสได้^๓ ธรรมภาษิตของท่านเป็นเรื่องที่มีสาระประโยชน์เพิ่มพูนศรัทธาปสาทะ ส่งเสริม
การปฏิบัติชอบในทางโลกและทางธรรม ควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง

^๑ สยามภิกษุสงฆ์ เทปนิรุกติ สุตตคัมปิฎก สัมมุตตนิคายสงฆ์ เอกนิปาโต, ๒๐:๓๒ ข้อ ๑๔๖.

มหาปุริสทานิ ยทิท อรุโฆสสไป ฯ

^๒ มโนรตฺปนฺนที อรรถกถาคัมภีร์อธิบายพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

(พระนคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓), หน้า ๒๓.

^๓ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๔ พระสุตตันตปิฎก สัมมุตตนิคาย

สหายคนวรรค, หน้า ๑๓๑-๑๓๕.

ก. สาเหตุที่กัจจายนพรหมณเข้ามาบถือพุทธศาสนา พระเจ้าจัดทบั้งชิตี ทรงทราบวา พระบรมศาสดาเสด็จออกโปรดเวไนยสัตว์ จึงโปรดให้กัจจายนบุโรหิตไปเชิญ พระศาสดาให้เสด็จมากรุงอุชเชนี กัจจายนะทูลลาบวชพร้อมบริวารอีก ๗ คน ครั้นได้ฟัง พระธรรมเทศนาจากพระพุทธองค์ บรรดพระอรหันต์ผลพร้อมกันทั้ง ๘ คน จึงทูลขออุปสมบท พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตถวายเอทธิกขุอุปสัมปทา

ข. ผลงานหลังจากรับบถือพุทธศาสนา พระมหากัจจายนะได้รับความไว้วางใจ จากพระพุทธองค์ให้ไปประกาศธรรมแทนพระองค์ในกรุงอุชเชนี มหาชนทั้งหลายได้ฟังธรรม ของพระเถระเลื่อมใสออกบวชมากมาย ท่านชี้แจงถึงความอัศจรรย์ของอนุสสติ ๖ ประการ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้ภิกษุฟัง ความวา

พุทธานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของพระพุทธเจ้า

ธรรมานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของพระธรรม

สังฆานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของพระสงฆ์

ศีลานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของศีลอันตั้งงามของตน

จาคานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณของการบริจาคทานของตน และ

เทวทานุสสติ คือ การระลึกถึงคุณธรรมที่ทำให้เกิดเป็นเทวดา

อานิสงส์ของผู้ระลึกถึงอนุสสติเพียงข้อใดข้อหนึ่ง ทำให้จิตของผู้นั้นหลุดพ้นจากราคะ โทสะ โมหะกลายเป็นผู้บริสุทธิ์

พระมหากัจจายนะแนะนำข้อปฏิบัติแกภิกษุทั้งหลายที่ละสมณธรรม กลับยินดีในการทำงาน และรสาอาตาร มีความปรารถนาเหมือนฆราวาส ให้ภิกษุเหล่านั้นหลีกเลี่ยงจากหมูชน ไม่ชวนชวาย

ในปัจจุบัน ไม่หลงในลาภสักการะ ไม่แนะนำการทำบาปและไม่ทำบาปด้วยตนเอง ระลึกอยู่เสมอ
 ว่า ตนเป็นใคร เพราะบุคคลมีชื่อว่าภิกษุ ควร เป็นผู้ไตร่ตรองและฝึกฝนให้เป็นคนมีปัญญา
 เพราะปัญญาทำให้ภิกษุมีชีวิตอยู่ไกลเมื่ปราศจากทรัพย์ ผู้มีปัญญาไม่ควรละทิ้งสิ่งที่ไต่ถีนไต่เห็น
 ไต่สนทนากันเป็นประโยชน์แก่ตน แต่บางที่ผู้มีปัญญาก็ต้องทำเป็นคนตามอก หูหนวกหรือเป็นใบ
 คอสิ่งที่หาประโยชน์ไม่ได้ ท่านแนะนำธรรมภาษิตนี้ไว้ก็แสดงความเกื้อกูล ไม่ผูกขาดต่อการ
 ปฏิบัติธรรมผิด ๆ ของภิกษุ ให้โอวาทแสดงข้อที่ผิดและข้อปฏิบัติที่ถูกให้พุทธบริษัททั้งหลาย
 พระมหากัจจายนะวางหลักปฏิบัตินี้ให้เข้าถึงความเป็นพรหม^๒ เพราะพรหมนั่นถือว่า
 พรหมเป็นพระเจ้าสูงสุด เป็นผู้สร้างโลก ศึกษาพระเวททั้ง ๓ กลาวสรรเสริญบริวารภักดิ์
 ทั้งหลาย คือ นุ่งหนังเสือ ใจเลียบ หมักหมมมูลฟัน ภาวนามนต์เพื่อหวังการอยู่ร่วมกับพรหม
 พระเถระคัดค้านความเห็นของพรหมดังกล่าวและชี้แนะว่า ถ้าพรหมณ์หรือบุคคลใดมีจิต
 มั่นคง มองใส มีใจกรุณา ไม่เห็นมีโทษต่อสัตว์ทั้งปวง ยอมบรรลู่ทางสู่ความเป็นพรหม เพราะ
 พรหมในพุทธศาสนาเป็นเทวคาศันสูง ผู้โคบาลเพ็ญสมาธิ มีจิตแน่วแน่งถึงขั้นนานไม่เสื่อม เมื่อ
 ตายไปจะเกิดเป็นพรหม คำสอนของท่านมีผลให้โลहितพรหมณ์และศิษย์ซึ่งต่างถือนั้น
 ในลัทธิของตน เกิดความเลื่อมใสหันมานับถือพุทธศาสนา พระมหากัจจายนะเป็นบัณฑิต
 มีปัญญามาก เป็นผู้รื้อรตแห่งพระพุทธานุภาพที่พระศาสดาตรัสไว้ สามารถอธิบายความหมาย
 ของพุทธานุภาพให้เป็นที่เข้าใจแจ่มแจ้งแก่พุทธบริษัทที่เป็นบรรพชิตและฆราวาส งานขยาย
 ความพุทธานุภาพซึ่งถือเป็นงานชิ้นเอกของท่าน ทำให้ท่านได้รับยกย่องจากพระพุทธรองค์ว่า

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๖ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย
 เถรคาถา, หน้า ๓๓๖.

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๘ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
 สหાયตนวรรค, หน้า ๑๓๑-๑๓๕.

เป็นเลิศกว่าภิกษุอื่น ๆ ในการจำแนกอรรถแห่งภาษิตโดยยอพิศการ ผลงานขยายความ
พระพุทธานุภาพที่แสดงแก่ภิกษุเหล่าที่รวบรวมได้มี ๔ สุตฺร คือ อธรรมสุตฺร ๑ ฌานกัจจายนภัทเท-
กัรตฺตสุตฺร ๒ อุทเทสวิงฺคสุตฺร ๓ และมรณิกสุตฺร ๔ ผลงานขยายความพระพุทธานุภาพที่แสดงแก่
ฆราวาสมี ๔ สุตฺร คือ หลีทิกานิสุตฺรที่ ๑ หลีทิกานิสุตฺรที่ ๒ หลีทิกานิสุตฺรที่ ๓ และกาลี
สุตฺร ๔ สุตฺรทั้งหลายนี้มีความยาวมากโขแต่ละสุตฺร แต่ในที่นี้จะกล่าวงานขยายความในอธรรม
สุตฺรที่พระพุทฺธเจ้าครุสแก่ภิกษุทั้งหลายถึงสิ่งที่เป็นธรรมและสิ่งที่ไม่เป็นธรรม สิ่งที่เป็นประโยชน์
และสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เมื่อบุคคลทราบสิ่งเหล่านี้แล้ว พึงปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์
พระมหา กัจจายนะจำแนกอรรถแห่งพุทธานุภาพแก่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น มีใจความว่า อกุศล
ธรรมมีการฆ่าสัตว์เป็นต้น เป็นสิ่งที่ไม่เป็นธรรม ไม่มีประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติทั้งทางกาย วาจา
และใจ ภิกษุทั้งหลายได้ฟังธรรมบรรยาย ชื่นชมอนุโมทนาในภาษิตของท่าน

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๔ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
ทสกนินบาต, หน้า ๒๒๒-๒๔.

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๔ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
อุปริปัตถนาสก, หน้า ๓๐๖-๓๑๖.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๕๐-๓๕๘.

^๔ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๒ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
มูลปัดธราสก, หน้า ๑๗๕-๑๘๘.

^๕ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๗ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
ขันธวารวรรค, หน้า ๕-๑๓.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๓-๑๔.

^๗ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๘ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
สพ่ายตนวรรค, หน้า ๑๓๐-๑๓๑.

^๘ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๔ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย
ทสกนินบาต, หน้า ๕๑-๕๓.

นอกจากนั้นท่านยังแสดงธรรมแก่ชาวาสอีกหลายเรื่อง เช่น วางหลักความเสมอภาคของวรรณะ ๔ เหล่า นั่นคือ ความไม่ต่างกัน ๕ ประการของวรรณะ ๔^๑ พระมหากัจจายณะแก่ความสงสัยของกัณฑรายนพราหมณ์ในเรื่องที่ชาวบ้านถือกันว่า ความเป็นคนแก่และเป็นเด็กตามอายุ ดังนั้นผู้มีอายุน้อยต้องเคารพเชื่อฟังผู้ที่มีอายุมากกว่าเป็นธรรมดา^๒ ท่านให้ความเห็นว่า ผู้ใดก็ตามไม่ว่าคนแก่หรือเด็ก หากประพฤติในธรรมที่ควร ไม่มีว่เมาในกาม ผู้นั้นได้ชื่อว่า เป็นบัณฑิต เป็นเถระที่ควรได้รับการยกย่องและการกราบไหว้ ดังเช่นพราหมณ์กัณฑรายนยะผู้ชราขอกราบไหว้พระมหากัจจายณะซึ่ง เป็นภิกษุที่หนุ่มแต่ทรงไว้ด้วยคุณธรรมที่นำเลื่อมใส คราวหนึ่งพระมหากัจจายณะชี้แจงแก่อารามทัตตพราหมณ์ว่า กาม คือความใคร่ในอารมณ์ที่นายินดี เป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้คนในวรรณะกษัตริย์ พราหมณ์และคหบดีทะเลาะกับคนในวรรณะเดียวกัน และทิสฺสู คือความเห็นผิด ทำให้สมณะกับสมณะทะเลาะกัน ทั้งกามและทิสฺสูครอบงำสัตว์ทุกรูปทุกนาม อวิชชาเป็นเหตุแห่งการวิวาทของคนทั้งหลายมีกฤหัสถ์และบรรพชิต บุคคลลุลวงกามและทิสฺสูได้ เป็นผู้ควรแก่การบูชาอย่างยิ่ง^๓

ค. ประโยชน์ที่ได้จากการบวชในพุทธศาสนา เพราะพระมหากัจจายณะเป็นผู้มีปัญญาแตกฉานในธรรมทั้งปวงทั้งปริยัติและปฏิบัติ เป็นผู้มีความสามารถในการแสดงธรรมด้วยปฏิภาณอันเลิศ ทำให้ทั้งบรรพชิตและชาวาสเลื่อมใส แม้แต่พราหมณ์ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพุทธศาสนากลับเลื่อมใส^๔ พระมหากัจจายณะได้รับการยกย่องจากพระศาสดาว่า เป็นเลิศกว่า

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๐ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

เอก-ทุก-ติกกนิบาต, หน้า ๓๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖-๗๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๔-๗๖.

^๔ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๘ พระสุตตันตปิฎก สังฆุตตนิกา

สฬายกนวรรค, หน้า ๑๓๑-๑๓๕.

ภิกษุทั้งหลายในการจำแนกอรรถแห่งพุทธภาษิตโดยย่อให้พิสดาร^๑ เป็นบัณฑิตผู้มีปัญญามาก
สามารถพยากรณ์หลักธรรมใดเหมือนพระพุทธเจ้า ถ้าภิกษุทั้งหลายทูลถามพระพุทธองค์ถึง
อรรถแห่งธรรมนั้น พระองค์จักพยากรณ์อรรถแห่งธรรมนั้นเหมือนที่พระมหากัจจายนะ
ขยายความพระพุทธภาษิตนั้น^๒ อนึ่งพระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญความเป็นผู้สำรวมอินทรีย์
ของท่านไว้ว่า "ภิกษุผู้มีทวารคุมครองแล้วในอินทรีย์ทั้งหลาย เช่นกับมหากัจจายนะผู้บุตรของ
เรา ย่อมเป็นที่รักของเหล่าเทพเจ้านั้นเทียว"^๓

ปิณฑลิพราหมณ์ เป็นบุตรของกบิลพราหมณ์กัสสปโคตร ทำอาวาทมงคลกับนางภักททาปิลาณี
แต่หาไม่มีบุตรธิดาไม้อยูกรองเรือนมานานเกิดเบื่อหน่ายในชีวิตฆราวาส จึงชวนกันออกบวช
จำศีล มุ่งแสวงบุญกุศลต่อไป มาภายหลังท่านปิณฑลิพราหมณ์ได้พบพระพุทธเจ้า มีความ
เลื่อมใสนับถือเป็นศาสดาของตน ครั้นได้ฟังพุทธโอวาทแล้ว ท่านบำเพ็ญเพียรจนบรรลุพระ
อรหัตผลในวันที่ ๘ หลังจากอุปสมบท ใค่นามใหม่ว่า พระมหากัสสป ท่านถืออุทกคัมภีร์ ๑๓
อย่าง คือถือการทรงผ้าบังสุกุลจีวร เป็นวัตร ถือการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร และถือการอยู่

^๑ ชยามภฏฐส เติปิฎก สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกายสส เอกนิปาโต, ๒๐: ๓๑๖-๑๔๖.

สขเตน ภาสิตสส วิชฺชาเรณ อตฺถํ วิภชฺชนัน ยทิทํ มหากัจจายนฺติ ฯ

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๒๔ พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย

ทสกนิบาต, หน้า ๒๖๒-๒๖๘.

^๓ พระธรรมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๔ (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๑๖),

หน้า ๑๐๑.

ป่าเป็นวัตร เป็นต้น พระมหากัสสปไม่ชอบสั่งสอนภิกษุ เพราะระอาต่อความเป็นผู้ว้าวกของ
ภิกษุเหล่านั้น

อุทฺตงคฺ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๔๘๓ ให้นิยามว่า เป็นคำนาม
หมายความถึง องค์คุณเครื่องกำจัดกิเลส ชื่อวัตรปฏิบัติของภิกษุ ๑๓ อย่าง เช่น การถือบริ-
โภคอาหารหนเดียว การอยู่ป่าและการอยู่โคนไม้ แต่ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ฐกึ่งคณิเทศ
จำแนกอุทฺตงคฺ ๑๓ ออกเป็น ๔ หมวด ดังนี้

หมวดที่ ๑ ปฏิสังยุตคฺวยจิวร คือ ว่าควยเรื่องจิวรมี ๒ ข้อ คือ

๑. บังสุกุลิถิงคคะ ถือตรงมาบังสุกุลเป็นวัตร

๒. เตจิวรถิงคคะ ถือทรงเพียงไทรจิวรเป็นวัตร

หมวดที่ ๒ ปฏิสังยุตบิณฑบาต คือว่าควยเรื่องบิณฑบาตมี ๕ ข้อ คือ

๓. บิณฑปาติถิงคคะ ถือเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร

๔. สปะทานจาริถิงคคะ ถือเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับตรอกเป็นวัตร

๕. เอกาสนิถิงคคะ ถือนั่งฉัน ณ อาสนะเดียวเป็นวัตร

๖. ปัตถบิณฑิถิงคคะ ถือฉันเฉพาะในบาตรเป็นวัตร

๗. ชลุปัจฉาภคิถิงคคะ ถือห้ามภคที่นำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตร

หมวดที่ ๓ ปฏิสังยุตคฺวยเสนาสนะ คือว่าควยเรื่องที่อาศัยมี ๕ ข้อ คือ

๘. อารัญญิถิงคคะ ถืออยู่ป่าเป็นวัตร

๙. รุกขมูลิถิงคคะ ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตร

๑๐. โสสานิถิงคคะ ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตร

๑๑. อัปโภกาสิถิงคคะ ถืออยู่ในที่แจ้งเป็นวัตร

๑๒. ยถาสันถิถิงคคะ ถืออยู่ในเสนาสนะตามที่ท่านจัดให้เป็นวัตร

หมวดที่ ๔ ปฏิสังยุตคฺวยวิริยะ คือว่าควยความเพียรพยายามมี ๑ ข้อ คือ

๑๓. เนสัชชิถิงคคะ ถือการนั่งเป็นวัตร

ก. สาเหตุที่ปิณฑลพรหมณ์เข้ารับนับถือพุทธศาสนา ปิณฑลพรหมณ์ก็คว่ำขวาวาส เป็นทางชีวิตที่คับแคบ เป็นทางแห่งกิเลสฐฐี่ จึงออกบวชโดยปลงผมและหนวด นุ่งหมา กาสาวพัสดุ ออกบวชอุทิศต่อพระอรหันต์ในโลก วันหนึ่งท่านได้พบพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พุทฺฏตเจดีย์ อยู่ระหว่าง เมืองราชคฤห์กับพันธคาม เกิดความเลื่อมใส ขอเป็นสาวกของ พระศาสดา พระพุทธองค์ทรงรับเป็นภิกษุแล้วประทานโอวาท ๓ ข้อ ได้แก่การศึกษาว่า ตน จะมีความละเอียดและความเกรงใจภิกษุที่เป็นผู้เฒ่า ผู้บวชใหม่เป็นต้น จะพึงธรรมที่ประกอบ กล้วยกุศลและพิจารณาธรรมนั้นและปัสสัทธิพิจารณาร่างกายเป็นอารมณ์อยู่เสมอ ท่านพิจารณา ธรรมตามพุทโธวาทได้ ๔ วันก็บรรลุพระอรหัตผลแล้วนำผ้าสังฆาฏิเกาถวายแด่พระผู้มีพระ ภาคและรับผ้าบังสุกุลที่ทำความดีป่านพระพุทธเจ้า^๒

ข. ผลงานภายหลังที่รับนับถือพุทธศาสนา พระปิณฑลหรือพระมหากัสสปไม่พอใจ ในการสั่งสอนภิกษุ เพราะภิกษุในเวลานั้นไม่ค่อยเชื่อฟังและวากล่าวไต่ยาก^๓ ธรรมเทศนา ที่เป็นคำสอนของท่านจึงไม่มี คงมีแต่ธรรมภาษิตที่เนื่องมาจากการสนทนากับภิกษุด้วยกันข้าง ธรรมที่เขากล่าวสนทนาบริหารพระพุทธเจ้า^๔ สม้าง เช่น คราวหนึ่งพระมหากัสสปสนทนาธรรม กับพระสารีบุตรในเรื่องอกุศลธรรมเป็นเหตุให้ใคร่ชื่อว่า เป็นผู้ไม่มีความเพียร เครื่องเผา กิเลส เป็นผู้ไม่มีความสะกุงกลัว ไม่เป็นทางแห่งการตรัสรู้ นิพพานหรือบรรลุอมตธรรม^๕

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๖ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย

- นิตานวรรค, หน้า ๒๔๓.
- ^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๒-๒๔๔.
- ^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๖-๒๓๓.
- ^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๘.

นอกจากนั้นพระมหากัสสปกล่าวสอนพระสาวกถึงความจริง ๔ ประการที่พระพุทธเจ้าทรง
พยากรณ์ไว้ คือทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์และทางให้เกิดความดับทุกข์ ๑

ค. ประโยชน์ที่ได้จากการรับนับถือพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระ-
มหากัสสปครองจีวรที่คหบดีถวาย บริโภคอาหารที่เขาฉันนึ่งและให้อยู่ในสำนักของพระพุทธองค์
แต่พระมหากัสสปชอบการอยู่ป่า เที่ยวนิดเดียว ทรงจำบังสุกุลจีวรเพียง ๓ ผืน มีความ-
ปรารถนาน้อย สันโดษ ชอบความเรียบง่าย ไม่ปะปนด้วยหมูชน ปรารถนาความเพียรและกล่าว
สรรเสริญคุณแทนนั้น เพราะเห็นประโยชน์ ๒ อย่าง คือการอยู่เป็นสุขในบ้นนี้และการอนุเคราะห์ที่
ประชุมชนในภายหลังให้ทราบว่า สาวกของพระพุทธเจ้าประพฤติคนอย่างนั้น จะถึงทิฏฐานุสสิติ
ปฏิบัติตามที่ตนได้เห็นได้ยิน การปฏิบัตินั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์และสุขแก่เขา ๒ พระบรมศาสดา
ทรงสรรเสริญพระมหากัสสปว่า เป็นผู้มักน้อย สันโดษ ยินดีด้วยจีวร บิดบาบาค เสนาสนะ เกสัช
ตามมีตามได้ไม่มักมาก^๓ และตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า พระมหากัสสปมีฉานและอภิญญาตั้งแต่ปฐม
ฉาน ทุคิยฉาน คติยฉาน อากาสนัญญาयณะ วิญญาณัญญาयณะ อากิญจัญญาयณะ เนวสัญญา-
นาสัญญาयณะ สัญญาเวทียนิโรธ อธิวิธีหลายประการ ใคยินเสียงทิพย์และเสียงมนุษย์
กำหนดรู้ใจสัตว์อื่น ๆ ระลึกชาติก่อนได้ เห็นหมู่สัตว์ที่กำลังจุติ อุบัติ ด้วยทิพย์จักนุอันบริสุทธิ์
ตลอดจรรูแจ้งซึ่ง เจโตวิมุติ ปัญญาวิมุติที่ปราศจากกิเลสเหมือนพระพุทธเจ้า ๑ ด้วยความมักน้อย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๖ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย

- นิทานวรรค, หน้า ๒๔๕-๒๔๖.
- ๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕-๒๒๖.
- ๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๖, ๒๒๒-๒๒๕.
- ๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๕-๒๓๘.

สันโดษและปฏิบัติธรรมเคร่งครัดนี้ พระมหากัสสปจึงเป็นที่นับถือของสกุลทั้งหลาย พระพุทธเจ้า
 แนะนำให้ภิกษุทั้งหลายถือเอาพระมหากัสสปเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติ ต่อมาพระมหา-
 กัสสปเป็นผู้ชักชวนภิกษุสงฆ์เพื่อทำสังคายนา รวบรวมพระธรรมวินัยเป็นครั้งแรกภายหลังถวาย
 พระเพลิงพระพุทธสรีระของพระพุทธเจ้าได้ ๗ วัน เพื่อให้สมกับพุทธพจน์ที่ได้ประทานไว้เมื่อ
 ครั้งจะปรินิพพานว่า "ธรรมก็ดี วินัยก็ดี อย่างใดที่เราได้แสดงแล้ว ได้บัญญัติไว้แล้ว ธรรม
 วินัยนั้น จักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลาย เมื่อเราได้ดวงดับไปแล้ว"^๒

อนึ่งพรานมดที่มีไคบวชในพุทธศาสนา แต่มีส่วนสนับสนุนให้พุทธศาสนาเจริญก้าวหน้า
 โดยให้ความช่วยเหลือในกานต่าง ๆ เช่น พรานมดคนหนึ่งถวายงาและน้ำผึ้งใหม่^๓ พรานมด
 เเวดฎักก็จางะถวายงมน้ำอ้อยสำหรับพระภิกษุฉัน และใช้เป็นคิลาณปัจจัยสำหรับภิกษุอาพาธ^๔
 พรานมดในเมืองฉันทกะวิเศษชนบท ถวายข้าวยาสูบและขนมปรุงด้วยน้ำหวาน^๕ พรานมดชื่อ
 ฐุเพสสาฎก ถวายผ้าสาฎกที่มีผู้นอนเกี่ยวแก่พระพุทธเจ้า^๖ โขณฑุชพรานมดได้ฟังธรรมเรื่อง

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๖ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย
 นิตานวารวรรค, หน้า ๒๒๔. ขอ ๔๗๗.

^๒ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๐ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย
 มหาวรรค, หน้า ๑๔๗ ขอ ๑๔๑.

^๓ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๕ พระวินัยปิฎก มหาวรรค, หน้า ๖๐.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๘.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๑.

^๖ พระธรรมปิฎกเถรานุเถระ ๕ บาปวรรคธรรมนา (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราช
 วิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๐.

บุคคล ๔ จำพวกมีบุคคลที่ทำตนเองให้เคียดแค้นเป็นต้นจากพระอุเทน เกิดความเลื่อมใส
 ขอถึงพระพุทธเจ้าผู้ประเสริฐแล้วเป็นสรณะ แล้วถวายเงินที่ตนได้รับพระราชทานจาก
 พระราชาแคว้นอังคะ นำไปสร้างโฆฏฐีศาลา^๑ พรหมคนหนึ่งสร้างนถพและศาลา^๒

^๑ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง เล่ม ๑๓ พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย
 มัชฌิมปัถวาสก, หน้า ๒๗๗.

^๒ พระธรรมปิฎกธรรมาลังการัตน (กรุงเทพฯ: มหามกุฏราช
 วิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๙๑๑.